

Mida Vändra Keskkool mulle andis

Kaljo Pilt
direktor 1955-1972

Sain Vändra Keskkooli direktoriks täiesti juhuslikult ja verinoorelt (23 a). Loomulikult oli mul vähe professionaalseid oskusi ja elukogemusi. Sel ajal (1955. a) ei olnud vaja koolidirektoriks saamisel mingeid eeltingimusi. Ei 3- või 5aastast pedagoogilise kogemuse omamise nõuet nagu praegu. Tööstaaži oli mul 2 a, sellest vahetult koolis ainult 4 kuud. Ei olnud kõrghariduse nõuet. Minul lõpetamata kõrgharidus (Tallinna Õpetajate Instituut). Ei 160- või 240-tunnise juhtimiskursuse läbimise nõuet. Neid sel ajal ei olnudki.

*Peaaegu kõik oskused protsesside juhtimiseks ja inimeste ohjamiseks andis mulle Vändra Keskkool. Hea kujutusvõime korral võib minu eelnevaks juhtimistegevuseks pidada 7. klassi klassiorganisatori ja 6 a kursusevanema ülesannete täitmist õpetajate instituudis. Oli küll ka 1,5 a rajooni haridusosakonna juhataja ametit, kuid seal oli ainult 3 alluvat ja 2 toakest, mida tuli ohjata ja hallata. Igasuguseid tsirkulaare tuli uksest ja aknast, nii et oma pea olemasoluks polnud erilist vajadust. Niisiis kogu tarkus tuli omandada katseeksituse meetodil ning koolipere pidi selle kõik ära kannatama. Olid siiski direktorite täienduskursused. Ametikohtale koolipere poolt valitud direktorite kursused isegi Moskvas. Neist oli kasu.

12 esimest aastat toimus kooli juhtimine põhiliselt intuitsiooni alusel. Alles viimasel 5 aastal lisandus juhtimise teaduslik komponent.

*Vändra Keskkool andis mulle veendumuse, et kõige tähtsam ja kõige suurema vastutusega on algklasside (klassi)õpetaja. Alg- ja põhikoolis (7 kl) olid kõik õpetajad minu arvates ühtmoodi head ja austusväärset. Õpetajate Instituudi I kursusel märkas, et kui ajalootunnis mõned poisid mängisid laua all kaarte, siis füüsikatunnis olid need samad poisid aegsasti laua taga valmis, konspektiklad ees lahti ja sulle seel kõrval. Tund algas hetkel, kui õpetaja klassiuksel nähtavale ilmus. Ta ei kutsunud kedagi korrale, sest kellelgi ei tulnud pähegi korda rikkuda või tundi segada. Sain aru, et väga tähtis on õpetaja isiksus.

Sattusin Vändra Keskkooli ajal, kui kool oli madalseisus ja kurioosuses olukorras – kohapeal oli kooli prestiiž madal, sest iga neljas õpilane jäi istuma; TRÜ-s ja TPI-s aga kõrge, nii et Vändra Keskkooli nimetamine oli nagu parool takistusteta sissesäämiseks. Põhjus oli selles, et algklasside tase oli nõrk, kes aga suutis sellest hoolimata keskkooli jõuda, oli tugev, sai kõrgkooli sisse ja lõpetas edukalt. Algklassidesse olid kaadripuuduse tõttu sattunud mitmed juhuslikud, vajaliku ettevalmistuseta inimesed. Sain aru, algklasside õpetajatepere peab eriti tugev olema. Edaspidi see ka õnnestus. On ju arusaadav, kui õpilased ei saa laitmatut õpetust mõnes õppeaines, näiteks keemias või füüsikas või matemaatikas, takistab see neil valida eriala, mis põhineb neile teadustele. Kui aga algõpetus jääb nõrgaks, siis ei ole midagi millelegi rajada. Niisugune näide on Vändra Keskkoolil ka omast käest võtta. 1950. a kevadel ei osanud matemaatikaõpetaja lahendada küpsuseksami ülesannet. Kool küll häbisse ei jäänud, olukorra lahendas vene keele õpetaja Beljavskaja (hariduselt jurist), kuid võib ette kujutada, mis tasemel selle lennu matemaatikaõpetus toimus. Aga nad pole elus siiski jänni jäänud, sest nad ei valinud eriala, kus matemaatika on väga oluline.

On praegugi piinlik, et vastutusrikkama töö tegijale, algklasside õpetajatele, tuli maksta kõige madalamat palka. Nad olid automaatselt klassijuhatajad, kuid ka 10-rublast klassijuhataja lisatasu polnud neile ette nähtud.

Märgin siinjuures, et emakeeleõpetaja tähtsus ja vastutus on algklassiõpetajaga võrdne. Inimest, kes ei valda emakeelt kõnes ja kirjas, ei saa haritud inimeseks pidada. Seda teadsin ma juba enne Vändra Keskkooli tulekut.

*Vändra Keskkool andis mulle teadmise, et klassijuhataja on keskne figuur kasvatuses. Märkas, et nendes klassides,

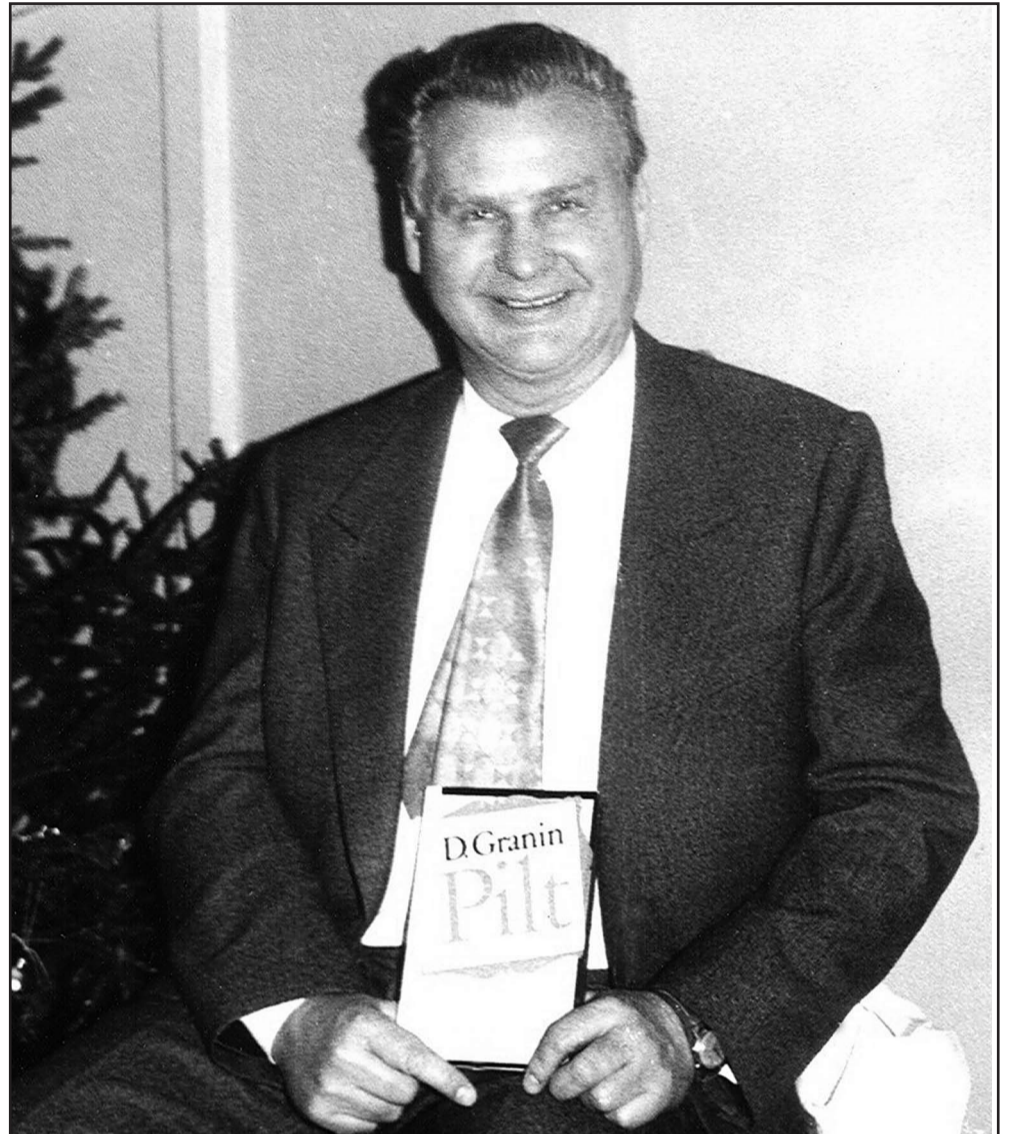
kus klassijuhataja silmnähtavalt hoolis oma õpilastest – tegi nendega koos või osales laste pidudel, käis nendega teatris, kokkutulekul, laagrites, matkadel, käis nendega aias või kolhoosis tööl, oli pealtvaataja spordivõistlustel, astus oma klassi õpilaste kaitseks välja – tuli pahandusi harva ette. Kui tuligi, võis julgesti jätta asja lahendamise klassijuhataja hooleks juhtkonna sekkumiseta. Ka sai see klassijuhataja motiveerida õpilasi paremini õppima. See tähelepanek viis mind mõttele õhutada kõiki õpetajaid, ka neid, kes parasjagu klassijuhatajad ei olnud, tegelema õpilastega väljaspool tundi. Tunnis peabki õhkkond olema range ja ametlik, kus juurdepääs inimese hingele on raskendatud. Vabal ajal ja vabas olukorras on see hoopis kergem.

On meele kooli IV lennu (1929) õpetaja **Orest Niinemäe** jutt oma õpetajast **Lampsonist** (eestistatult Lamp), kes koos õpilastega kujundas kooliesise väljaku, mis põhijoonetes on säilinud siiani. Lampson olevat mõnikord tulnud tundi napsisena. Siis hakanud õpilased teda energiliselt veenma, et läheme linnulaulu kuulama või metsa puid ja taimi tundma õppima – peasi, et saaks direktori vaateväljast välja. Kui õpetaja saavutab, et õpilased tunnevad muret tema hea käekäigu pärast, siis on tal kerge oma õpetuslikke ja kasvatuslikke taotlusi ellu viia.

Minuaegse klassijuhataja koormus oli suur. Peale ettevõtmise õpilastega tuli pidada sidet lastevanematega. Aga mis sidevahendeid sel ajal oli? Asutustes olid telefonid, kodudes mitte. Kehtis kodude külastamise nõue, vähemalt kord igal õppeaastal. Selles küsimuses olen praegugi seisukohal, et üks kord on vaja õpilase kodu külastada, soovitatavalt siis, kui klass saadakse, et tutvuda õpilase elutingimustega. Kirjutan praegu piinlikustundega, et kogu selle mahuka töö eest sain klassijuhatajale maksta 10 rubla kuus.

*Vändra Keskkool andis mulle kogemuse, et põhiliselt sõltuvad kooli tulemused inimestevahelistest suhetest. Soome uurija Lehtonen väidab, et edust 90% langeb suhete arvele ja ainult 10% uhke koolimaja ja sisustuse arvele. Võib-olla oli Vändras suhe veidi teine, näiteks 80-20, kuid see ei muuda asja. Kui kool hakkas jalgu alla saama, olid koolimaja ruumide seinapaneelid endiselt mürkrohelisest värvi ja internaadis härja vere karva ning seinad ja laed kaetud mureneva lubjavarviga. Muutunud olid inimsuhted. Sellest ei tule järeldada, et ilusaid koolimaja polegi vaja. Koolimaja peabki nii väljast kui seest ilusam olema kui enamiku õpilaste kodud. Kuid väita, et sellest õppetulemused oluliselt sõltuvad, ei ole õige.

Miilal siis tuli pööre Vändra Keskkoolis positiivses suunas? See leidis aset 1957. a. Ja nüüd ma muutun personaalseks. Arvan, et praegustel vändralastel on õigus või koguni kohustus teada, kellele nad peavad olema tänulikud uue hinge toomise eest kooli 50 aastat tagasi. 1957. a suvel tulid kuus noort õpetajat, kes jäid pikemaks ajaks – **Silja Lepik** (Liinsoo), **Mare Juurik** (Puusepp), kahjuks mõlemad juba manalas, **Elju Mikiver** (Luberg), **Õie Indas** (Mägi), **Ellen Kruusmann** (Tamm) ja **Tiiu-Reet Künnapas**. Kõik väga töökad suure kohuse- ja vastutus-tundega, edumeelsed ja arenemisvõimelised. Nad hakkasid kohe hästi sobima omavahel ja ka varemolijatega. Võtsid kergesti tuld uute ideede rakendamisel ja mis kõige tähtsam: neil puudusid eelarvamused. Nad tõmbasid loomulikult viisil kaasa ka varemolnuid ja hiljemtulejatel ei jäänud muud võimalust, kui kaasa lüüa, sest ühiskondlik arvamus – töötada tuleb hästi – oli juba kujunenud. Niisiis, 1957. a oli pöördeline, siis asus Vändra Keskkool tõusuteele, hakkasime pääsma peksupoisi rollist. Meenutagem mõttetera: *miski ei soodusta edu nii, nagu edu ise*. Selleks ajaks jõudis **Aksel Andrekson** kooridele, rohketele ansamblitele ja solistidele hoo sisse saada ja koolil oligi juba midagi, millega endale tähelepanu tõmmata. Ka algõpetus, mis on õpetuse alus, oli järele jõudnud. Enne mind olid algosas ametis **Erika Erm** ja **Helga Kliss** (Lillemäe), minuga samal aastal tuli **Velda Hindrichson** (Laande), 1956. a tuli **Silja Heinroos** (Rõõmussaar), (ka juba manalas), ja 1957. a juba eespool nimetatud **Silja Lepik** ja **Mare Juurik**. Kui edaspidi keegi

lahkus, tuli samaväärne asemele. Suhted jäid ikka sõbralikeks ja töisteks.

*Vändra Keskkool andis mulle võimuse teha edukat koostööd kooli ja üldsuse – ettevõtete-astuste, lastevanemate ja vilistlaste vahel.

Minu Vändrasse tuleku ajal oli siin veel palju inimesi, kes ise või kelle isad ei hoolinud ühestki ohvrast, et oma kool saada ja see säilitada. Seepärast oldi lahkesti valmis koolile abi osutama. Esmajoones puidukombinaat, kus oli puitmaterjal, ja MTJ, kus oli metall. Aga ehitus-remondikontor ja kooperatiiv ning kolhoos. Viimane vajas esialgu siiski rohkem meie abi. Kool omakorda käis asutuste-ettevõtete pidudel ja nende tähtpäevadel kultuurilist meelelahutust viimas.

Esialgu olid mitmedki lapsevanemad kooli vastu tõredad. Aga mis seal imestada, kui veerand õpilastest jäi klassikursust kordama. Sedamööda, kuidas koolis asjad paranesid, muutusid ka lapsevanemad leebemaks, kuni selleni, et lastevanemate komitee hakkas vestlusele kutsuma sõnakuulmatuid poisse. See oli mõjukas vahend. Üks asi on kuulata õpetajate etteheiteid, kellega oled iga päev koos, teine asi seista naabrimehe või naabertänavana klassikaaslase isa ees ja aru anda.

Esimesel vilistaskokkutulekul otsustati, et edaspidi on kokkutulekud kooli aastapäevadel, mis lõpevad viie või nulliga, juulikuul viimasel või augusti esimesel nädalavahetusel. Vilistaskogude oma väsimatu esimehe Orest Niinemäega tegi kooli heaks palju. Nimetan siin **Enn Põldroosi** suurt maali, käsitsikootud vaipu, mida pidulikel juhtudel saali põrandale panna, karu koolimaja ees ja ajalugu kajastavat tahvlit. Viimast õnnestus küll peaukse kõrvalte riputada alles 20 aastat hiljem.

Kõnekam kui need kallid kingitused oli vilistlaste massiline saabumine Vändrasse. Õpilastel, paljudel ehk küll alateadvuses, tekkis arusaam, et kui aastakümneid tagasi lõpetanud juba hallipäised inimesed tulevad hulgaliselt kooli aastapäevale, siis peavad Vändra ja kool siin küll väga tähtsad olema.

*Vändra Keskkool andis mulle kõrgeima autasu, mida asutuse juhatajal on eales võimalik saada – kaastöötajate täieliku usalduse. Seda isegi kaks korda. Esimene kord 1961. a kevadel olin järjekordselt rajooni täitevkomitee esimehe juures kortereid nõudmas. Oli tulemas mitu uut õpetajat. Õpetajate korteringimused olid kehvad. Heal juhul omaette tuba internaadimajas (Vana tn 100), halvemal juhul kahekesi ühes

toas. Vestlus esimehega oli kaunis pingeline, kuni ta ütles – saate need korterid, kui teete 2000 tundi ühiskondlikku tööd ehitustel (parasjagu ehitati kahte maja Vana ja Kooli tn ristmikul). Kaalumiseks aega eriti ei olnud, vastasin – teeme. Läbi suruaia kooli tules hakkasin arvutama ja sain, et iga füüsiliseks tööks võimeline inimene peab kaks nädalat oma puhkusest loovutama tasuta tööle, millest endale ei tõuse mingit tulu. Siis läks jänepüksi. Kooli jõudes kutsusin õpetajad kokku ja rääkisin loo ära. Tekkis surmvaikus. See võis kesta küll ainult sekundeid, kuid minu jaoks oli see igavikupikkune, kuni nüüd juba manalamees **Elmar Jürs** oma aeglase ja rahuliku häälega lausus – noh, kui on lubatud, mis siin siis enam arutada, tuleb ära teha. Keegi lisan veel, et mis see siis ikka on, meiesugustel kulubki vahel ka ihuliikmeid liigutada. Edasi läks üldiseks meluks selle üle, kuidas me hakkame Vändra alevit ehitama. Minul läks silm uduseks ja ma tundsin, et selle perega võib mägesid liigutada, mida me edaspidi teemegi. Ka kõik sellest sügisest tööetulevad noored õpetajad sõitsid kohale ja me tegime 1600-1700 tundi ära. Oleksime kõik 2000 tundi teinud, kui esimese poleks kavaldama hakanud. Aga kolm korterit me ikka saime. Kui ma seda lugu olen oma ametivendadele rääkinud, pole keegi uskunud. On arvatud, et ma jätan midagi rääkimata või panen midagi juurde. Mõeldi endamisi – Vändra õpetajad ei saa ju nii kohtlased olla, et on nõus vabatahtlikult loovutama 2 nädalat puhkusest mitteharrjumuspärasele tööle, mille eest ise midagi ei saa.

Teine kord oli 1964. a. Oli aeg, kui koolidirektoreid valiti ametisse koolipere poolt. Olin ette otsustanud, et kui veerand õpetajaskonnast on vastu, lähen ära. Olin juba Tõrvas uut kohtagi vaatamas käinud. Hääletamine oli täielikult salajane. Hääletuskomisjoni töö lõppedes selgus, et vastu oli üks. Jäin muidugi. Õpetajate esindus on ka kord Käbinile rajooniorganite peale kaebamas käinud ja saavutanud mulle määratud karistuse mahavõtmise. Asutuse juhataja töö on puhas rõõm, kui ta tunneb selja taga vanakumatut toetust. Minuaegsed töökaaslased on mulle praegugi nagu sugulased.

Seda kõike andis mulle Vändra Keskkool. Aga ta ka võttis. Võttis nooruse ja parimad töömeheastad. Kui sellest siiski Vändrale mingit kasu oli, ei ole mul neist kahju.